

Yazı-Yorum

Kültür Sanat Ve Edebiyat Dergisi

54. Sayı

Suç Ortakları

Genel Yayın Yönetmeni

Zeynep Eşin

Yayın Kurulu

İlknur Demir
Duygu Harmanacı

Editör

İlknur Demir
Selva Ezgi Yücel

Çizim

Şaranur Yaşar

Tasarım

Deniz Eşin

Yazarlar

İlknur Demir
Zeynep Eşin
Handan Kılıç
Fulya Çağlar
Selva Ezgi Yücel
Ayhan Ün
Ashı Esmâ Karaca
Nuray Narbay

İÇİNDEKİLER

Dosya Konusu

Aslı Esmâ Karaca
Minnet Eylemem

Duygu Harmancı Karagülle
Mutlak Mutsuzluğun Edebi ve Felsefi İzdüşümleri
Üzerine

Fulya Çağlar-
Bir Varoluş Hikâyesi

Ayhan Ün
Stereo

Selva Ezgi Yücel
Bir Felsefe Biçimi Olarak Edebiyat

Nuray Narbay
Jenerasyonlar, Felsefe ve Aradaki Devreler

Kahraman Ermiş
Michel De Montaigne

Şiir

Ersin Taşdemir
Çıt Çıkarmadan

Meltem Kaysuk
Lambo'da bin Hece

Şahin Yaylak
Kırgın

Film İnceleme

Handan Kılıç
Sırrımın Çiçeği

Öykü

Öniz Ercan
İki Kısa Üzüntü

Pınar Polat
Gölgesiz

Konuk Masası

"Tanrım, onları bağışlama çünkü ne yaptıklarını çok iyi biliyorlar."

Vladimir Jankelevitch

Ayhan Ün Stereo Stereo

Estetik zevkten yoksun, kuru ve soyut bir dilin ne ölçüde çekici veya anlaşılabilir kalabileceğini öngörmüş olmalıdır. Edebiyat ile felsefenin harmanlanması bir zaruret olarak ortaya çıkmış olmalı...

Modern yaşamda zaten yoğunlaşma eylemini bir düzeyde tutabilmek ustalık gerektirirken bir de soyut ve sade bir felsefe uğraşısına dalmak her zihni açık olanın harcı da sayılmaz hani. Estetik dille makyajlanmış, somut kavramlara enjekte edilmiş felsefe ifade türünün ne denli bir kalıcılığa kavuşacağı henüz kestirilemezken bir ihtimal yalnızca düşünme yetisinden kopmama gayreti bile yeteri bir kazanımdır avuntusuyla bir çeşit geçiştirme yöntemine başvurabiliriz.

Öyle görünüyor ki taşa, mermere ve kayaya kazınmış ifadeler (enginar freski dahi olabilir) dışında kalan tüm modern çıktılar medeniyet yok olduğunda havaya karışıp yok olacaklardır. Milet, Efes veya Atina Okulu; her birisi de diğerine bir üstünlük kurma çabası içinde ilerlemeyi sağlayabilmiş, minik çaplı topluluklardır ancak günümüz dünyasında (2. Dünya Savaşına dek) çekişmeye girmiş Alman ve İngiliz ekollerinin de aynı yöntemle yol aldıklarını ve nelere yol açtıklarına kendimizi inandırabiliriz de. Felsefe, din veya başka disiplinlerin her nedense çekişmelere dönüşmesi, insanın aslında ne denli aydın yolu seçerse seçsin yine aynı kapıya çıktığı gerçeğini değiştirememektedir. Aydın yol görünümü disiplinlerin öyle veya böyle, toplumları denetleme rolüne bürünmesi edebiyatı ve felsefeyi içselleştirememiş coğrafyaları birer kuklaya dönüştürmekte daha da başarılıdır. Kavrayışsızlık faktörü bu gibi bir hamlenin neticeye erişmesi için en harika olanıdır. Felsefi teori veya kurguların anlaşılmaz, çözümlenemez gözükmesinin kaynağında yatan neden insanla iç içe olmasıdır esasen ve beliren bu rahatsızlıktan kaçınmaktan başka yol bulamayan bilinçli, bir ihtimal suç ortağı olduğunu fark etmesiyle düzgün giyinmekle kaçabileceğine inandırmış kendini. Mekanik ve ritmik, samimiyetten uzak kahkaha atan güzel kadın, şık giyimli beyefendinin ne gibi bir sakatlanmış kurguların dışavurumu olduğunu görebilecek gözlerin önündeki perdelerin kaç yüzyıldır salındığını kim çözebilecek sanki. Shakespeare veya Balzac; çağ size yüklediği rolün eksiksiz oynanmasını diler ve başarır da. Mesele bilincinize ve doğru kavramınızın size verdiği direktifleri uygun şekilde yerine getirmeniz ancak kendinizden ödün vermemenizdir. Aksi durumda oyun dışında kalıverirsiniz ve gözünüz önünde dönüp duran bir sirki izliyormuş hissi bile uyandırabilir bütün bunlar.

Ormanlar, dağlar, denizler ve adalar... Kalıcı olanlar bunlardır ve her ne yaratıyorsanız yaratın, medeniyeti yıkabilecek bir depremin ardında geriye kalacak olanlar yine taşlardır, kayalardır. İnsan, felsefi kavramlarına uygun bir düzen sağlayamadığı sürece oyalanmaktan başka bir uğraşı yerine getirmiyordur aslında. Eylemi inandıklarını yanılsamalar halinde dışa vurmaktan başka şey değildir işte. Edebiyat; ayna şeklinde olanları yansıtmaktan dahi aciz olanların yazmakta direktmesi de zamanımızı çürüten başka sevgi dolu çiçeklerden biridir (istisnalar hariç). Sahnede sergilenenler kitschdir ve bitsin artık bu çile dedirten ilk örnekleriyle doludur. Felsefe ve edebiyatın hamisi olabilecek hiçbir medeniyet kalmamışken, bayat çıktılarından sıtkı sıyrılmışların başvurabileceği yine o kuru ve estetikten yoksun felsefi kavramlar, teorilerdir. Edebiyatla harmanlanmış felsefe erozyona uğramış, rotasından sapmıştır ve saf felsefeye artık yalnızca doğada rastlayabilirsiniz. Sanayi ve kültür endüstrisi her bir kavramın olduğu gibi, edebiyatın da içini boşaltmıştır.

Tasavvuf Felsefesi Hakkında

Bazı şarkılar vardır ki içindeki şiiri merak edersiniz. Dinler ve bir daha dinler sözlerini anlamaya çalışırsınız. Bazen sizi derinden etkileyen bazı sözlerin bu etkiyi neden yaptığını çözemezsiniz. Anlamak kolay olmaz, bir söz sizi başka bir söze, o söz de sizi bir fikre götürür. Fikri anlamak için yine başka kaynaklara gidersiniz. Şiir edebi bir yapıttır. Beste, bir müzik yapıtı. İkisinin uyumlu birlikteliğinden ortaya çıkan şarkının sizi başka bir fikir alemine götürmesi ise, yapıta içkin olan felsefe. Antik tragedyanın kökenlerindeki dithirambos ezgileri gibi belki, ritüelden sanata bir yolculuk...

*Har içinde biten gonca güle minnet eylemem
Arabî, Farisî bilmem dile minnet eylemem
Sırat-ı Müstakim üzre gözetirim Rahim'i
İblisin talim ettiği yola minnet eylemem...*

Kul Nesimi'ye ait bu dizeler. Kul Nesimi kim peki? Bunu öğrenmek için eski zamanlarımızdaki gibi kütüphaneye gidip ansiklopedi karıştırmaya lüzum yok artık. Hazreti Google biliyor ya her şeyi, soralım:

“XIV. yüzyılda Bağdat'ta doğmuş, Halep'te derisi yüzülerek öldürülmüş tasavvuf şairi Seyyit Nesimî ile sıkça karıştırılan; ancak o olmayan! asıl adı Ali olan XVII. yüzyılın ünlü Bektaşî ve Hurufî şairidir.” diyor. Bektaşilik, Hacı Bektaşî Veli'den mütevellit haydi biraz tanıdık da Hurufilik de nesi? Google bilir onu da:

**Ash Esmâ
Karaca**

“Hurufiliğin temeli, eski çağlardan gelen ve harflerle sayıların kutsallığını kabul edip bunlara çeşitli sembolik anlamlar yükleyen anlayışa dayanır. Çok eskiden beri tabiatta varlığı kabul edilen gizli güçler şekil ve harflerle ifade edilmeye çalışılmış, sonuçta tabiat bilimlerinden önce efsun, tılsım, sihir gibi tekniklerle “huruf” ilmi adı altında sözde ilimler ortaya çıkmıştır. Hurufiliğin ne zaman ve nasıl doğduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte gerçek anlamıyla milattan önce IV ve III. yüzyıllardan itibaren Ortadoğu’daki Helenistik-gnostik karakterli dinlerde ortaya çıktığı görülmektedir.” Peki doğu dünyasına ne zaman gelmiş? 14. Yüzyıl İran’ı diyor Hazret.

Hurufilik, Fazlullah-ı Huruf itarafından 14. yüzyılın İran’ında kurulmuş mistik ve felsefî bir akımdır. “Hurufi” ismi “harf” kelimesinden türemiştir. Huruf, harfler demektir, “Hurufi” de “harflere mensup olan” anlamına gelir.

“...Meselâ kelime-i şhadette geçen Allah lafzında beş harf vardır; bu harflerin adlarının yazımından on dört harf ortaya çıkar; yine kelime-i şhadetteki Muhammed lafzında da beş harf bulunmakta olup bunların imlasıda on dört harfi verir; böylece ikisinin toplamı yirmi sekiz eder; buna kelime-i şhadetin ilk kelimesindeki dört harf eklendiğinde sayı otuz ikiye ulaşır. Şu halde kelime-i şhadet, Arap ve Fars alfabelerinin tamamını ve bunların içerdiği Hurufianlamları ihtiva etmektedir.”

Kul Nesimi’den devam edelim biz:

Bir acayip derde düştüm herkes gider kârına
Bugün buldum bugün yerim, Hakk kerimdir yarına
Zerrece tamahım yoktur şu dünyanın varına
Rızkımı veren Hüda'dır kula minnet eylemem...

Burada artık Google Hazretleri yeterli değil:

- SchimmelAnnemaire, “İslamın Mistik Boyutları”, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul, Eylül 2004.

- Gölpınarlı, Abdülbaki, “Tasavvuf”, Elif Kitabevi, İstanbul, Ağustos 2009.

- Hançerlioğlu Orhan, Düşünce Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.

- Elmalılı Hamdi Yazır, “Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Meali”.

- MevlanaCelaleddini Rumi, Mesnevi.

- “Semazenler”, TRT Belgeseli.

Kaynakların eşliğinde bir göz atalım şu şiire içkin felsefeye...

Batıda sufizm terimiyle karşılık bulmuş “tasavvuf” yani, İslamgizemciliği...

Kur’anın, “Ey İnsanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize kulluk ve ibadet ediniz ki, Allah’ın gazabından korunan muttakilerden olasınız.” anlamındaki Bakara Suresi 21. ayetini Sufiler, “İnsanı bana ibadet etsin, beni bilsin diye yarattım” biçiminde yorumlayarak yaratılış amacını “bilgi” olarak belirlerler. “Bu bilgi nedir? İnsan neyi bilecek?” sorusunun üçaşamalı cevabı tasavvufi düşüncenin temelini özetler:

- Kendini bilecek : Bilmek (ilme’lyakıyn)
- Kendindeki “öz”ü bilecek : Bulmak (ayne’lyakıyn)
- “Hak”kı bilecek : Olmak (hakkke’lyakıyn)

Tasavvuf felsefesinin özü de en basit haliyle budur, kendini bilmek:
“Sen seni bil, sen seni!”

Neredeyse her türlü inanın gizemcileri Tanrı'ya doğru yapılan yolculuğun farklı aşamalarını “yol” imgesiyle tarif etmişler. Hıristiyanlıktaki “viapurgativa, viacontemplativa ve viailluminativa” üçlü ayırım, tasavvuftaki “şeriat, tarikat ve hakikat” ayırımıyla örtüşür. Manevi ana yol, İslam Hukuku demek olan şeriattır; bu ana yoldan çıkan, daha dar ve yürümesi daha zor olan tali yol ise tarikattır. Hakikat ise bu yazıdan hareketle yapılacak okumalarla yalnızca anlaşılmaya yaklaşılabilecek aşkın bir kavramdır.

Mevlana Celaleddin-i Rumi Mesnevi'nin önsözünde şöyle der:

“Şeriat muma benzer, yol gösterir; ele mum almadan yol alınmaz. Yoldan geldin mi, bu gidişin, bu yürüyüşün tarikattir. Ulaştın mı, gideceğin yere vardın, maksadına eriştin mi, bu da hakikattir.”

Sufilerin tanımladığı iki tür bilgi vardır:

- Zahir bilgisi: şeriat, görünür bilgi
- Batın bilgisi: görünmeyen, gizli, sır bilgi

Batın bilgisi, Kur'anın kapalı- örtük anlamlarına yorum getirmektir. İslamda bu yorum kapısını açan Peygamber hadisleridir. Muhammed, hadislerinde Kur'anın zahiri, dışsal, açık anlamlarının altında batını, içsel, gizli anlamlarının da bulunduğunu belirtmektedir.

Sufiler, Kur'andaki açık anlamların altında yer alan gizli anlamın, her şeyin tek varlığın ürünü olduğunu savunurlar: Vahdet-i Vücut.

Vahdet-i Vücut dedikten sonra İbn-i Arabi'ye uğramadan geçilmez.13. yüzyıldan sonraki sufilerin çoğuna göre yazıları tasavvufi kuramların zirvesini oluşturan İbn-i Arabi (Şeyhü'l Ekber), geleneksel Batı düşüncesine göre İslam panteizminin (vücutiye) ya da birciliğin (vahdetiye) temsilcisidir.

Arapçada ve diğer Sami dillerinde “olmak” fiiline karşılık gelen bir kelime yoktur. İngilizcede “being” (varlık), “existence” (varoluş) olarak ifade edilen “vücut” aslında “buluş, bulunma” anlamlarına gelir ve özünde “varoluş”tan çok daha canlı bir anlam taşır. Manevi yolun sonunda yalnızca Allah vardır, yalnızca Allah “bulunur”. Böylece, vahdet-i vücut, sadece varlığın birliği değil, aynı zamanda varlıklaşmanın “existentialization” birliği ve bu varlıklaşmanın kavranmasıdır.

Arabi şöyle der: “Bizler, Allah'ı tanımlamak için kullandığımız sıfatların kendisiyiz; bizim varlığımız, onun varlığının nesneleşmesinden başka bir şey değildir. Var olabilmemiz için Allah bize gereklidir, biz de onun kendine tezahür etmesi için ona gerekliyiz.”

Anne Marie Schimmel, Arabi'nin bu cümlesini 20. yüzyıl şairi Rainer Maria Rilke'nin aşağıdaki dizeleriyle bağdaştırır:

O beni över, ben O'nu,
O bana tapar, ben O'na,
O nasıl bağımsız olabilir ki
Ona yardım edip el uzattığımda?
Bilmekle yaratıyorum O'nu.
Sen ne yaparsın Tanrı, ben ölünce?
Testin olan ben kırılıp dökülünce?

“O, Kendini Kendisiyle görür... O'nu ondan başka kimse göremez; ne gönderilmiş peygamber, ne kemale erdirilmiş veli, ne de ona yaklaştırılmış melek. O'nun peygamberi o'dur, göndermesi o'dur ve kelimesi o'dur. O, kendini kendisiyle kendine göndermiştir.”

Ey Nesimi can Nesimi ol gani mihman iken
Yarın şefaatkârım Ahmed-i Muhtar iken
Cümlenin rızkını veren ol gani Settar iken
Yeryüzünün halifesi hünkara minnet eylemem...

Yeryüzü halifelerine minnet eylemediğimiz; kendimizi bildiğimiz, varlığımızın özünü idrak ettiğimiz, insanı-kamil makamında güzel günlere diyelim ve yazıyı kapatalım o zaman.

İnsan-ı Kamil mi ne? Google bilir...

Bir de Ene'l Hakk var kiii, onu bilemez işte! Elleri ve ayakları kesildikten sonra darağacına çekilmiş, boynu vurulmuş, ardından da vücudu yakılarak Dicle'ye savrulmuş Hallac-ı Mansur'a biz de hiç girmeyelim, çıkamayız. Yalnızca son sözlerini alıntılayalım buraya:

“Vecd sahibi aşığa, ‘Bir ve Tek’ olanı birlemek yeter.”

Kaynaklar;

Kul Nesimi: Hayatı, Biyografisi, Eserleri .. (antoloji.com)

HURÛFÎLİK - TDV İslâm Ansiklopedisi (islamansiklopedisi.org.tr)

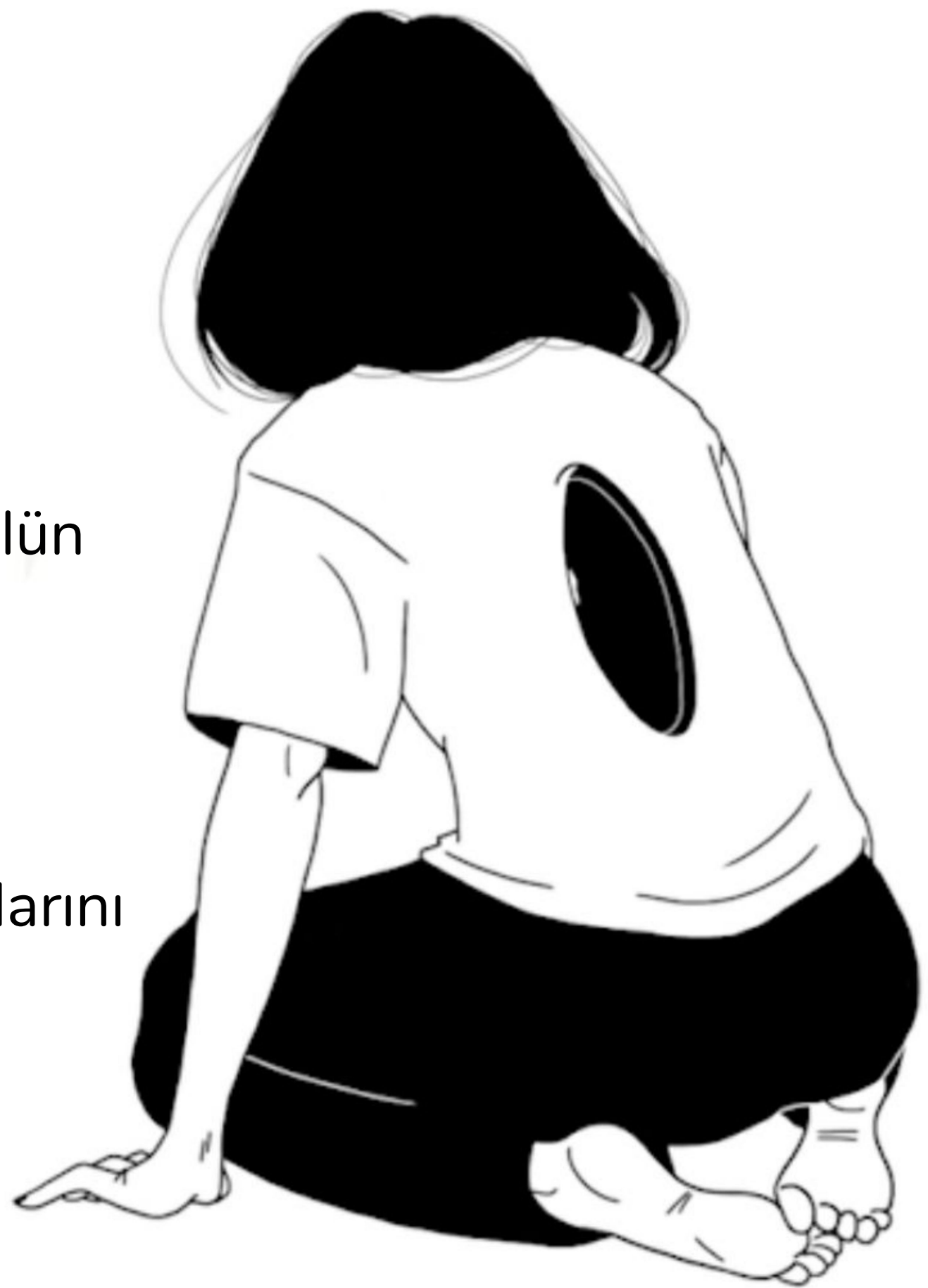
Hurufilik | Hurufilik - Fatih Usluer

Meltem Kaysuk LAMBO' DA BİN HECE

Mösyö
Ellerinle itina gösterdiğin kadehi bana ver
Tek atıp başlayacağım konuşmaya:
Alleme-i küll değilim
Cilalı merdivenlerde yol almadım
Görürüm opera dürbünüyle insanı acıtan şeyi
Gözlerimi oyup duran
Derinden derine tedirginliği
Bir umut edinemedim
Fakat tutup yularından tualime işledim
Yüzüm altın, ellerim tunç
Fırçam işlenmiş demir
Kıpırdamakta demlendirdiğim boyalar
A' nın payına on altın
Benim payıma yağmurdan az küflenmiş para
Acaba ot gibi yerden mi bittim

Mösyö
Sanırım bilirsiniz
İki bacak arasından çıkıp
Daha dar alana düşenin adını
İşte bu yüzden erken yaşta başladım
Aktedron içip ab-ı hayatı kusmaya
Lambo' da huzur bulmaya geldim
Başımın üstünde sönük sönük yanıyor isli bir
lamba
Altında yazılmış bin hece
Sınırları zorlayıp nizamımı bozan:
'çiçek verdi, gülesiye
şiir verdi, kıyasıya
yaşamayı ölesiye'
Gecenin ayazında Missipi' yi boyladı
Sokakta yolumu kesip
Neticeyi sordular
Ayakta durmaya gayret eden
Heceydi fırlattığım
Aynalar ve heceler gerçeği yansıtır
Aramazsanız eksik sayfayı
Rahatlayacak içim
Bırakın düşüşümü
Yazılan kahramanlık güldürüsüne gülün
Hoşça kalın
Çekileceğim tahtıma doğru

Mösyö
Rica ediyorum
İnsan neslini azaltan züğürt hastalıklarını
Soyarak tekrar dinleyiniz
Paltosuzken üşümek özgürlüktür
Hoşça kalın
Hayata uzun veda ediyorum.

Duygu Harmancı

İnsanın mutsuzluğu üzerine düşünür oldum bir süredir. Kafamı çevirdiğim her yerde insanların gözleri kısık, yüzleri asık ve ifadeleri donuk... Metro girişlerinde gitar çalan sokak sanatçısı çocuğun kötü Karadeniz şivesiyle söylemeye çalıştığı türkü bile bir an için gülümsetmiyor kimseyi. Kendi içime döndüğümde de durum pek farklı değil. Aynaya baktığımda da mutlak mutsuzluk görüyorum. “Dünyayı yargılamazsam, kendimi yargılamak zorunda kalıyorum,” diyen Susan Sontag düşüyor aklıma. Benim nazarımda oldukça güçlü bir sanatçı ve gerçek bir direnişçi olan bu kadının sözüyle düşünüp duruyorum... Bir felsefecinin, filozofun entelektüel bakış açısından süzülen mutlak mutsuzluk üzerine bir yazı bana ne hissettirirdi? Eminim ki bana yepyeni kapılar açıp ilhamlar veren bir yazı olurdu. Bilişsel olarak beslenir ama duygusal olarak pek de haz almazdım.

Yine de okuduklarım ben de bir harekete geçme isteği uyandırır. Belki ölesiye katılmadığım bir tez savunulduğu için öfke atakları bile geçirebilirdim. Hatta kendimi mutlak bir mutsuz olarak tanımlarken öyle olmadığımı öğrenip şüpheyeye düşerdim. Bu da beni rahatsız ederdi.

İnsan doğası gereği kendini çok iyi bildiğini zannederken aslında en yabancı olduğu kişinin kendisi olduğunu asla kabullenmek istemez. İşte tam burada edebiyat eserlerinde kendi duygusal gel-git'lerini besleyecek karakterler bulurken felsefi metinlerde kendinin aslında ne olmadığıyla yüzleşir.

Bu nedenledir ki edebiyat ve felsefe insanların genel olarak önemseydiği meselelerle üstelik de dili aracı yaparak uğraştığı halde birbirinden ayrılır. Duyguları ve felsefeyi birleştirme arzusu derinlemesine düşünmek anlamına gelir. En nihayetinde felsefenin en temel amacı derinlemesine düşündürmektir.

Bu derinleşme hali çoğu zaman umutsuzluk ve mutsuzluk getirdiğinden ve kendi içinde acıyı taşıdığından eylemlerin en zorudur. Oysa edebiyat, felsefeyi bir malzeme olarak kullanırken mevcut malzemeyi kulak memesi kıvamına gelene kadar yoğurmayı becerir. Bu sayede kişileri umutsuzluk selinden alıp daha yoğun ve baskın bambaşka duygularla baş başa bırakabilir. Pratikte her iki dal ortak tematik kaygılar içindeyken yaklaşımlarındaki stilistik, dilbilimsel ve metodolojik farklılıklar insanlarda uyandırdığı duygusal ve bilişsel farklılığın da temel kaynağıdır. Özünde her iki dal da tanınma ihtiyacıyla dünyadaki insan çıkmazının ihtiyaç duyduğu sorunları, durumları ve bağlamı tanıdığını ve bunlarla ilgilendiğini iddia eder. Felsefedeki nesnellik ve rasyonalitenin yanında edebiyattaki -kimilerinin sözde olduğunu iddia ettiği- öznel ve duygusal boyut ikisi arasındaki tezatlığın en derin ifadesidir. İnsanın kendini tanıma eyleminin ve mutlak mutsuzluğunu sorgulamasının üslupsal, metodolojik ve dilsel özellik farklılıkları ile bir filozof ve edebiyatçının kendini ifade etme kaygıları benzerdir. Bir filozof, mutsuzluğu iyi tanımlanmış bir genel alana dayandırdığından emin olarak tanımlayıp dar alanda kısa paslaşmalarla ilerlerken yatkın olduğu argümanı destekleyecek her şeyi kaynak gösterecektir. Öte yandan, bir edebiyat yazarı mutsuzluğun adına mutsuzluk demeden bile onu derinleştirip anlatırken kendini tanıma çabası içindeki kişiyi ürkütmeyecek aksine kendine bağlayacaktır.

En nihayetinde birbirini besleyen iki dal olan edebiyat ve felsefe mutsuzluğu kendi pencerelerinden ama birbirlerine dayanarak tanımlayacaklardır. Murakami'nin de dediği gibi, "Mutluluğun tek bir türü vardır ama mutsuzluk bin bir şekilde ve büyüklükte gelebilir." Edebiyat ve felsefe işte bu bin bir şekli tanımlamak için var olmaya devam edecektir.

Yararlanılan Kaynaklar

Iris Vidmar. Rethinking the philosophy – literature distinction. OpenEdition (2019) 70:156-170.

Amir R. Jaima. Literature is philosophy: on the literary methodological considerations that would improve the practice and culture of philosophy. The Pluralist (2019) 14 (2):13-29.

Kötülük, ancak tam hızla
giderken dengede kalabiliyordu,
bisiklette olduğu gibi.

Fulya Çağlar

Bir Varoluş Hikâyesi Sinekler / Sartre

İnsanı şekillendirip özünü oluşturan eylemleri midir ya da insan kendi yazgısını belirlemede aktif bir rol oynayabilir mi? 20. Yüzyılın en önemli düşünür ve yazarlarından Sartre, varlık ve özgürlük kavramları çerçevesinde bu soruların cevaplarını eserlerinde sıkça işliyor. Didaktik ve edebi tarzda kitaplarının yanı sıra yazdığı tiyatro oyunlarında da varoluşçuluk felsefesi ve özgürlük kavramını net bir şekilde içeriğe yansıtıyor.

Sartre 1940 yılında Almanlar tarafından yakalanıp dokuz ay hapse atıldıktan sonraki dönem kaleme aldığı Sinekler adlı oyununda, varoluş felsefesi üzerinden bireyin özgürlük sorununa değinerek eylemleri üzerinden şekillendirdiği kendi özünü bulma yolculuğunu anlatıyor. Yarattığı karakterlerin kişilik ve eylemlerini oluşturduğu ortamın içinde sentezleyerek politik anlamda da sansüre takılmadan İkinci Dünya Savaşı dönemi Fransa'sının içinde bulunduğu durumu gözler önüne seriyor. Oyun aynı zamanda alt metinleriyle politik bir oyun olma özelliği taşıyor. Yunan Tragedyasından yararlanarak Elektra mitini kendi felsefi görüşüyle yarattığı ortamla yeniden yorumluyor. Antik Yunan dönemine ait bir hikâye olarak bilinen Elektra mitinde; Troya savaşından dönen Kral Agamemnon'u karısı Kraliçe Klytemnestra ile işbirliği yaparak öldüren Aigisthos, kraliçeyle evlenerek krallığı ele geçirir. Bu cinayete göz yuman Argos şehri hemen ardından pişmanlığa sürüklenerek tüm canlılığını kaybederek karanlığa gömülür.

Atmosfer yaratımında da şehrin bu kasvetli yapısı gözler önüne serilerek halkın içinde bulunduğu psikolojik durumu sahneye yansır. Yaşanan tüm bu pişmanlık, aslında tanrıların beslendiği bir durumdur. Tanrı Jüpiter insanların yaşadığı pişmanlık nedeniyle aslında sahip oldukları özgürlüklerini hiçbir zaman göremeyeceklerinin farkındadır. Bu nedenle hem krallık hem de Tanrı Jüpiter pişmanlığın gölgesine düşmüş halkın yönetimin daha kolay olması nedeniyle, bu durumu desteklemek için çaba gösterirler. Kralın öldürülmesiyle erkek kardeşi Orestes'in bir gün intikamını alması ümidiyle kaçırılmasına yardım eden Elektra, yeni oluşan krallığın hizmetçisi rolüne bürünür. On beş yıl sonra geri dönen Orestes'in çatışmaları ve eylemlerinin sorumluluğunu üstlenmesini izlerken aynı zamanda dönemin Fransa'sından da izler buluruz. Elektra mitini sansür olarak kullanan yazarın oyununa geniş bir perspektiften baktığımızda Alman işgali altında Nazi sempatisi olan bir hükümetin yönetimindeki Fransa'yı görürüz. Şehrin her tarafına yayılan sinekler sembolizmi; halkın Naziler ile işbirliğine sessiz kalması, cinayetlere dolaylı olarak suç birliği yapması nedeniyle yaşanan suçluluk duygusunu ve insanlarda yarattığı vicdan muhasebesini temsil eder. Oyun tamamen insanın özgür olduğu ama bunu bilmemesi neticesinde şekillendirdiği eylemler üzerinde döner. Karakterlere baktığımızda Sartre'ının felsefesinde ortaya çıkan sorunlar üzerinden bunlara yanıt vermesine tanık oluruz. Varoluşun temelini oluşturan "Varoluş, özden önce gelir" ilkesi; insanın önceden tanımlanamaz bir varlık olduğunu, yaşamını ve kendisini oluşturan öğelerin verdiği kararlar ve yaptığı eylemler neticesiyle bulunduğu koşullardaki tercihlerinin kişiliğini oluşturması olarak tanımlanabilir. Yani, karakterler önceden belirlenmiş hiçbir öze ve benliğe sahip değil; öngörülemez bir yapıdadır. Mevcut koşullar altında yaptığı tercihlerle, içlerindeki özleriyle yüzleşmek zorunda kalmasının hikâyesidir. Oyunda bir seçimle yüzleşen her karakter bunun sorumluluğunu üstlenerek kendi benliğini bulur. O yüzden Sartre'ının tüm karakterleri özellikle bir sınır durumlarıyla karşı karşıya kalmıştır.

3 perdelik oyunda 1. Perdenin sonuna kadar Orestes'in intikam duygusunu, bir yere ait olamamasını, yaşanmışlıklarını ve kendinden çalınan anıların arasında gidip gelerek eyleme zorlanışını yani kendiyle çatışmasını izleriz. Bilinç sahibi bir varlık olarak mevcut durum içerisinde yaptığı seçim onu eyleme götürür. Tanrı Jüpiter'in onu etkilemesine izin vermeyerek özgür olduğunun farkına varması eylemlerinin sonuçlarını kabullenmesiyle 2. Perde sona erer. Orestes'in eyleminden ziyade eylemin sonunda varoluşunu tamamlayarak özüne ulaşması bir sonraki tercihini de şekillendirir. İntikamının ardından krallığı elinin tersiyle itip yoluna devam ederek kendi öz-varlığına ulaşip kişiliğinin temelini oluşturur. Bu her insanın yaşadığı bir döngüdür ve insan hep bir tercih yapmak zorundadır. Tercihlerinin sonundaki duruşu sayesinde ahlak felsefinin de konusunu oluşturur. Elektra ise yaptığı seçimin sonucunu kabullenemeyerek tam da tanrıların istediği gibi pişmanlığın gölgesine saklanır ve özünü kaybetmiş olarak karşımıza çıkar. Sineklerin tüm vücuduna girerek onu çirkinleştirip canlılığını yok etmesi kendini gerçekleştirememiş bir yok oluştur. Özgürlüğünün farkına varamamış olması eylemlerinin sorumluluklarını üstlenmesine izin vermez. Sartre'ının felsefesine göre insanı yıkıma götüren ve kendisini gerçekleştirmesini engelleyen en önemli etken budur. Bu nedenle oyunlarında karakterlerine yarattığı ortam bu gerçekleştirmeyi sağlayıp özüne ulaşması içindir.

"Eğer insan belirli bir durumda özgür olduğu; bu durum karşısında ve aracılığıyla kim olduğunu belirleyeceği doğruysa, şu halde tiyatrodaki göstermemiz gereken basit ve insanı durumlar ile bu durumlar karşısında kim olduklarını belirleyecek olan özgür bireylerdir."

Kaynaklar:

-Jean Paul SARTRE / Kuzey Yayınları, Şubat 1985 / Çeviren Tahsin Yücel

-Sahnedeki Felsefe: Sartre Tiyatrosunun Felsefi Çerçevesi / Alihan BABUÇÇU

-Wikipedia

Öniz Erçan
Kısa Bir Üzüntü

Kuleli Sokağı'nda trafiğin en yoğun olduğu bir öğle sonrasında, üzerinde "Papazın Bağı" yazan tahta bir tabelanın bulunduğu yerde, her nasılsa pek de dolu olmayan park yerine arabalarını bırakıp, beyaza boyanmış ferforje bir kapının açık aralığından iki yanı ağaçlıklı, taş karolarla döşenmiş, dolambaçlı bir patikada yokuş aşağı yol almaya başladılar. İndikçe önlerinde genişleyen bahçe bir koruya dönüşüyordu. Çay bahçelerindeki havuzlarda ördeklerin, kazların çatlak sesleri, Ankara armudu, ayva ve çam ağaçlarının dallarından kuş cıvıltıları yükseliyordu. Bir beton cehenneminden, korna ve motor gürültülerinin, egzoz kokularının yanı başından, bir anda bu yeşil cennetin huzurlu atmosferine geçmek İmge'yi oldukça şaşırtmıştı. Küçüklüğünden beri, doğaya tutkundu İmge. Yol kenarındaki ağaçlara sarılır, her gördüğü köpeğin başını okşar, her kedinin peşinden koşardı. Uzun yıllardır gelmediği bu mekânı hayal meyal hatırlıyordu. Ozan da burada ördek kovaladığı günleri hatırlamış, gülümsemeye başlamıştı. İzge Derinsoy, çocuklarının yüzlerine baktı; onları buraya getirmekle doğru bir karar verdiğini anladı.

Havuz kenarında bir masaya oturdular. Sigara böreği ve patates kızartması sipariş ettiler. Suda oynayan ördekleri izlerken, Ozan ve İmge ayran, İzge çay içti.

"Sanki zaman tüneline girdik, eski günlere döndük." dedi Ozan. İmge kıkırdadı. "Sen de annem gibi anılara mı boğacaksın bizi abi?" Saçlarının sağ yanı tıraşlı ve civciv sarısı, sol yanı ise omuzlarına dökülen kumral ışıltılarla parlıyordu. Soldan yanaşıp koklamak, doya doya içine çekmek istedi annesi, minik battaniyelerinde saklı kalan süt kokusu tütü burnunda. Yapmadı.

Oğlunun torbalanmış gözlerine, şakaklarına tek tük düşen aklara baktı. Usunda okşadı çocuklarını, sardı, bağrına bastı. Gözleri bir ağacın dalına kondu, bir serçe havalandı, bir bulut güneşe yanaştı.

“Ne oldu annecim? Bana mı alındın? Şaka yaptım. Hadi anlat buralarda nasıl koştuk, nasıl düştük. Ben kedi peşinde koşarken nasıl kayboldum? Valla bıkmadık.”

“Yok kızım, daldım öyle. Eskilere gittim haliyle.”

Konuşurken kendisini sansürlemeyi, aldırmamayı, alınmamayı öğrenmişti çoktan. Kendi gençliğini düşündü. O da sıkılır mıydı annesinin tekrar tekrar anlattığı anılardan? Sıkılmazdı ama sorularıyla bunaltırdı annesi, doymak bilmez bir merakı ve birbirinden tuhaf sorularıyla bazen çileden çıkarırdı İzge’yi. Yönetmeyi, yönlendirmeyi severdi. Annesiyle çoktan barışmış, hatta onu anlamıştı. Anne olduğu için değil, insan olduğu için anlamıştı. Hem annesini, hem babasını... Onun çocukları da onu anlar mıydı? Anlamalı mıydı? Keşke en azından deneselerdi.

“Bizi buraya getirmenin mana ve ehemmiyetini öğrenebilir miyiz İzge Sultan? Neler geçiyor bakalım aklından?”

“Bak şimdi, bu kız da insanın konuşacağı varsa da konuşmaz zaten. Neyse, bırak zamanı gelince kendileri araştırıp öğrensin. Uğraşsın, bulmaca gibi çözsün keratalar.” İzge kendisine gözlerini dikmiş dikkatle bakan çocukları iç sesini duymuşlar gibi irkildi.

“İyi misin Anne? Ne oldu sahiden, ne var?”

“Yok bir şey oğlum, kardeşin de Ankara’ya gelmişken, ben de geleyim, ikinizi de göreyim istedim. Bu yaz yurtdışı programı biraz yoğun olacak. Siz Antalya’ya geldiğinizde ben olmayabilirim. İşte böyle... Nostaljik bir buluşma olsun istedim. Size de birer sürpriz hazırladım.”

“Ya, çok tatlısın. Neymiş? Ver çabuk!”

“Dur kız, ne biliyorsun verilecek bir şey olduğunu?”

“Vereceğim oğlum, doğru bildi kardeşin.”

Çantasından iki paket çıkardı; küçüğünü oğluna, biraz daha büyük olanını kızına verdi. İkisi de parlak, kırmızı paket kâğıdını hızlıca yırtarken bir yandan da birbirlerini gözlüyorlardı. Kızın eli daha çabuktu. “Annee, nerden buldun bunu? Kayboldu sanıyordum.” dedi elinde Superman çizgi roman serisinin ilk sayısı, gözleri dolu dolu...

“Evet kızım, sen bir hışım çekip gittiğinde, ardında kalan kitaplar, eşyalar toplanmadı, saklanmadı mı, sen Amsterdam’dayken buradaki dünya buharlaşıp uçtu mu sanıyordun acaba?” demedi İzge. Sustu.

“Anneeee, yoksa bu?” devamını getiremediği soruyu gözleriyle soruyordu Ozan, elinde Chevrolet’in anahtarlarıyla. “Evet oğlum, sen alkol, uyuşturucu ve borç batağında yuvarlanırken, seni kliniğe yatırıp tedavi masraflarını ve maddi ihtiyaçlarını karşılamak için aile yadigarı antika arabamızı sattığımı söylemiştim. Çünkü bir kayıp yaşamam, bedel ödemen gerekiyordu. Ama aslında altınlarımı satmıştım. Arabayı da bir dostuma emanet etmiştim.” de demedi İzge.

Şöyle dedi. “Evet canım yavrularım, sizin yetişkin ve kendine yeten bireyler olmanızı bekledim. Şimdi bunların değerini bilir, hakkını verirsiniz diye düşündüm. Ne de olsa insan kaybetmeden...”

“Elindeki değerini anlamıyor” diye tamamladı İmge. “İzge Sultan yine dersimizi verdi.”

“Ah ulan, şu son cümleyi kurmasan da gizemini, tarzını korusan olmaz mıydı be kadın” diye geçirdi içinden İzge.

“Tamam, şaka yaptım asma suratını annişkom, hem n’oluyo böyle... Şimdi birden... Hasta filan değilsin di mi?”

Annesinin son yıllarda boyatmaktan vaz geçtiği, yer yer ağarmış kısımlarıyla röfleli gibi duran kızılımsı kumral, omuzlarında dalgalanan saçlarına, gözlüğünün altında gizlenen torbalara, dudak kenarındaki muzip kıvrımlara, sol gözündeki sitemi gizlemek için kısmasına, sağ gözündeki şefkate, ilerleyen yaşına rağmen parlak cildine, diri vücuduna baktı İmge. Bir an kaygılandıysa da, “Yok canım, değildir.” diye düşündü.

“Anne! Bir şey yok di mi? Bak bir şey saklıyorsan bozuyoruz ha?”

“Hayır oğlum, hayır kızım, iyiyim merak etmeyin. Dediğim gibi, bu yaz görüşemeyeceğiz. Zamanı geldi diye düşündüm verdim hediyenizi. Pişman etmeyin insanı.

“Siz pişman olun piçler! Avrupalara kitap fuarlarına gidiyorum. Buraya geliyorum, ödülleri alıyorum. Bir törenime, bir imza gününe gelmediniz. Onu bırak bir kitabımı okumadınız. Ulan bir öykümü, bir şiirimi bile bilmezsiniz ama göreceksiniz siz. İzge’nin izinde ipuçları ararken, bir bir okuyacaksınız hepsini.” dedi iç ses. Susturdu İzge.

Bir saat kadar daha oturdular. Bitcoin, altın ve gayrimenkul piyasalarının durumundan, Mayıs’ın böyle yağışsız geçeceğinden, Dam Meydanı’ndaki peynirciden, Konyaaltı’ndaki dondurmacıdan, Ayrancı’daki komşulardan söz ettiler. Ördekler sudan çıktı, serçeler dallarda uyudu, bulutlar yukarıya, güneş aşağıya yöneldi, yumuşacık bir esinti başlarını okşayıp geçti. Onlar beyaz kapıya giderken bir serçe masadaki börek kırıntısını kapıp kaçtı, iki kedi yavrusu İmge’nin sandalyesine oturdu, iki kumru koklaştı. Kapının ardında kentin keşmekeşi aileyi buyur etti ve yol boyunca cennetten çalınmış o güzelim saatleri unutturmak için elinden geleni ardına koymadı. Havaalanına vardıklarında çocuklarına sıkı sıkı sarıldı İzge. İnce birer sızı saplandı göğsüne, çok sürmedi ama uçağa binerken geçmişti. Ertesi sabah İmge kahvaltı yaparken, Ozan işe giderken ufak birer kaygı duyacaklardı. Sonra günün telaşı içinde yürekler unutulacaktı yine.

MICHEL DE MONTAIGNE

Kahraman Ermiş

Bu dünyayı yüzyıllardır kendi istek ve arzularıyla sömüren, düşündüğünü iddia eden canlılar olarak bizler kendi yarattığımız kaos ve karmaşanın saptırıcı ve yorucu etkilerinden kurtulup soluklanma fırsatı bulduğumuzda, “Biz kimiz? Nereden geliyoruz ve niçin yaşıyoruz?” sorularını sormaya başlarız. Edebi yazın da bu sorulara çok zaman ayırmayan çoğunluğumuzun hayatına girdiği andan itibaren; Tolstoy, Dostoyevski, Camus, Descartes ve Jostein Gaarder gibi yazarlarla aynı soruların cevaplarını araştırmıştır fakat bu güçlü kalemlerin öncüsü hiç kuşkusuz, ömrü savaşlar, baskınlar ve trajik evlat kayıplarıyla geçen Montaigne’dir.

Kendisini mikroskop camından mikro organizmaları gözlemler gibi incelediği “Denemeler” adlı kitabı bitirmeye ahdedtiği tek eseridir. Bu başyapıtta kendisini irdelerken aslında bütün insanları da anlattığını basit ve vurucu şekilde ifade eder.

“Her insanda, insanlığın bütün halleri vardır.”

Montaigne’in deyişiyle yaştan yaşa, günden güne, saatten saate hatta dakikadan dakikaya değişimler gösteren bizlerin en zorlandığı soru ise hiç kuşkusuz ki “Biz kimiz?” sorusudur. Felsefecilerin babası Sokrates’in diyalektiğinde anlattığı üzere bizler; her gün yaptığımız işlerde otomatikleşerek iyi olan fakat hakikatte ne iş yaptığımız konusunda çok az bilgi sahibi olan varlıklarız.

Ömrümüzün çoğunu daracık alanlara hapsederek sadece kendimize ve değer verdiklerimize kısacık zaman dilimleri ayırmak için hayattaki en değerli hazinemizi, zamanı satılığa çıkaran fertleriz.

Evrende var olduğumuzun ayırdına vardığımız andan itibaren aradığımız meselelerden biri ise “Nereden geliyoruz?” sorusunun yanıtıdır. Şüpheciler cevap olarak inanan çoğunluğun aksine kadim dinlerin anlatısını kabul etmemektedir. Şüphecilere felsefe tarihinin en şüphecisi Descartes şöyle cevap vermektedir. “Tanrı’nın zihinlerimize koyduğu bu fikirden dolayı onun var olduğunu biliriz, Tanrı var olmasaydı, bir tanrı fikri de olmazdı.” Peki, niçin yaşıyoruz? Tolstoy’un “İnsan Ne İle Yaşar?” hikâyesinde anlattığı sebepten kuşkusuz. Ayakkabıcı Semyon’un yardıma muhtaç durumdaki ölüm meleği Mihail’e koşulsuz bir şekilde sahip çıkması sonucunda, hikâyenin sonunda Mihail, Tanrı’nın kendisini cennetten kovmasına sebep olan sorunun cevabını bulur: Sevgi.

Yaşamlarımızı anlamlı kılacak bu sorular için ayırdığımız zaman ise en az vaktimizi ayırdıklarımızdır. Hâlbuki bu sorulara vereceğimiz yanıtların bizleri geliştireceğini ve ilerleteceği gerçeğinin de farkındayızdır. En acı gerçeğimiz ise genç dimağlarımızın biz yetişkinlerin de yönlendirmesiyle en temel sorulardan uzaklaşmasıdır. Oysa Persius şu dizeleriyle bu konudaki yalın gerçeği asırlar öncesinden bizlere haykırmaktadır:

“Çamur yumuşak ve ıslak; çabuk, çabuk olalım.
Durmadan dönen çark biçim versin ona.”

Biz insanlar öteki yaratıkların ne üstünde ne altındayız. Bilge der ki, göklerin altındaki her şey, aynı yasanın ve aynı yazgının buyruğundadır.

Jenerasyonlar, Felsefe ve Aradaki Devreler

Ne yaparsan yap deneyimleyemeyeceğin şeyler var. Mesela geçmiş jenerasyonların deneyimleri, gelecek jenerasyonun hayalleri. Bunların sadece tarih kitaplarından ya da kurmaca metinlerden alabileceğin türden bir kitabi bilgi olduğunu göreceksin. Gelecekle ilgili hayaller anlatıldığında belki kabaca anlamaya meyledebilecek, hayal gücünün sınırında sadece o gidilecek yolun arkasından bakacaksın ama şu an parçası olduğun jenerasyonu bizzat deneyimleyebilecek hatta bu jenerasyonu oluşturanlardan biri olarak neler olup bittiğine gözünü dikip bakabileceksin.

Burada yaşayacağın zamana bağlı kılınmış bir kabiliyetle sınırlıdır üstelik bu algı ve anlayışın. İstedik kadar bilgiyi oku, dinle, yaşamın içinde dönemsel olarak bağlı olduğun grup, toplum ve yaşlılarınca beraber deneyimlemediğin sürece, bu edindiğin hayata ait bilgi hiçbir zaman tamamen içselleştirebileceğin bir hâl olamıyor. Ancak fikrin olabiliyor. Fransız ihtilalinin bütün akışını satır satır analiz edebilen, ama asla orada o bariyerlerin arkasında, mücadele etmemiş biri gibi.

Kuşaklar arasındaki bu farkın nedeni, içselleştirilemeyen ama kendini sürekli bir sonraki kuşağa göre yenilemeye çalışan kişinin hayatın akışındaki çabasıdır. Bu döngü, hayatın devinimine ve inşasına katkı sunan hayatın bizzat kendi bilincidir.

Her yeni jenerasyona yüklenen bu yeni bilinç ve görev kodu da, kendinden bir önceki jenerasyonla araya en hafifinden farklı bir zemin sunar; aynı düzlemden tam olarak birbirini göremeyen.

Tabii ki bu satırlardan hiçbir zaman geride kalanın eksik, yetersiz olduğu anlaşılmamalı, sadece görevlerin ve amaçların farklılığı, deneyimlerin ayrılığı, hayatı bir üst noktaya taşıyabilmek için bir hiyerarşi getiriyor bu düzen içinde. Aslında düşünüldüğünde en temelde her jenerasyona aynı kod yükleniyor, kendinden bir sonrakine, gerekli olan alana ulaşılması için yeterli desteği vermek.

Kimi zaman bu yumuşak bir destek, kimi zaman ağır bedeller ödetmek oluyor. Eninde sonunda zamana karşı bir sonrakinin kadranlarını çalıştıran bir devinimi başlatmak. Bunca gelip giden insanın, dönemin, toplumun birbirinden tamamen bağımsız, tesadüfi bir buluş, icat, algı içinde yaşadığını düşünmek, bunun kendi içinde bir devamlılık olmadığına veya olanın bunlara rağmen olduğuna inanmak kolay yol olur.

Benim davetim; kendi jenerasyonuna bakıp, neleri aşmak zorunda kaldığını düşünmen, neyin mücadelesi, neyin içsel çekişmesinin peşine düştüğünü fark etmendir. Bu, kimi jenerasyon da kendini bir dengeyi bulma kavramıyla ortaya koyarken, bir diğerinde feda etme olarak ortaya çıkar. Kimi özgürlük deneyimi için buradadır, kimi savaşıma, bölmeye gelir ki bir sonraki jenerasyon geçmişin tecrübelerinden yararlanarak, toprak ananın değerini öğrenmeye gelebilsin.

Bu devamlılığın, bilinçli sorumluluğunda, gölge tarafını devreye sokup, bir sonraki jenerasyonu kontrol edebileceğini sanan her ex jenerasyon bunu başaramayacağı gibi, bireysel huzurundan da vazgeçtiğinin garantisini vermiş olur bu pazarlıkta. Tıpkı bir elektrik devresindeki akımın devamlılığını sağlayan, her bir bölümünün ayrı ayrı ve bir arada nasıl görevi var ise, bu toplumsal devinimin kendimize düşen kısmını yerine getirmek ve devamlılığı sağlamak da her jenerasyonun kendi görevidir. Sonunda kendi görevini layığıyla yerine getiren her bölüm, tıpkı elektrik devresinde olduğu gibi, aslında aydınlığı da beraberce paylaşmış olacaktır zaman karşısında.

Jenerasyonların varoluş felsefesi gereği, birbirine rağmen değil, birbiri üzerine inşa edilen, zıtlıklarının medeniyet kolonlarının ana kirişleri olduğunu anlarsak, tarih boyu tüm oluşmuş gerilimlerin bu medeniyet ve insani gelişim binasının olası tüm yıkımlara ancak bu köşe taşlarının gücü ile karşı durduğunu da görebiliriz.. Birbirine karşı oluşmuş fraksiyonların yeni bir tepkisel çözüm üretmesi gibi. Köleleştirilenin ardından gelen özgürlük hareketi, savaşların ardından gelen çiçek çocuklar gibi.

Şimdi tekrar dönüp önümüze ve ardımıza baktığımızda bizler hangi girişin yükünü bölüşüyoruz sizce şu an?

Bir Felsefe Biçimi Olarak Edebiyat

“Sevgili Hilde, insan beyni onu anlayabileceğimiz kadar basit olsaydı, o zaman da biz onu anlayamayacak kadar aptal olurduk...”

Sofie'nin Dünyası, Paul Kleinman'ın “Felsefeye Giriş 101” kitabının kurgu ile zenginleştirilmiş halidir. Babasının kendisine yazdığı mektuplar sayesinde felsefenin çıkış noktasından başlayarak filozofları ve akımları ele alan bu uzun roman, özellikle hâlâ soru sorabilen, cevap arayan yaş grubunun (15-20) okuması gereken bir kitaptır. Zira o yaşlardan sonra nedense tüm cevapları bulduğumuza, piştiğimize, olduğumuza inandığımız için soru sormayı bırakırız. Burada soruları biz sormayız dostum!

Felsefe cevap arayan sorularsa, edebiyat da sorularını arayan cevaplar olabilir. Cevap bazen sadece tek bir kez “gecikmeli Ankara treniyle gelen yalnız ve güzel bir kadın” olabilir. Bazen de bürokrasi organlarının hantallığını ve işlemeziğini sokaklara saat kontrolörleri salarak incelikle eleştiren bir devlet memuru... Bazen de metafor bulacağız diye amiyane tabirle çok kasıp, yazarın bile farkında olmadığı bir ayrıntıya gereksiz anlamlar yükleriz, öyle ki sonunda yazarı bile, “olmayan bir göndermeye” inandırırız. Sorular sorduran ve cevapları okurun inisiyatifine bırakan yazarlardan Italo Calvino, İkiye Bölünen Vikont'ta Medaryon'un gerçekten fiziksel olarak mı yoksa ruhsal olarak mı ikiye bölündüğünü asla söylemez. Bunun yerine iki farklı Vikont'tan bahseder, biri ne kadar merhametliyse diğeri o kadar acımasızdır. Bu örtülü anlatımla okuru sonuna kadar teyakuzda tutan bir hikâye örer.

Selva Ezgi Yücel

Amok Koşucusu'sunda uzun bir gemi yolculuğunda sadece geceleri güvertede edilen bir sohbetten, Asyalıların cinnete yükledikleri farklı anlamları düşündürür Zweig.

Kitaplardan vereceğim örnekler sonsuza dek sürebilir fakat ömür kısıtlı kitaplar sınırsız. Çocukluğa özgü şaşırma ve soru sorma ve hatta didikleme yetilerimiz büyüyünce hangi aşamada sadece başkalarının hayatını merak etmeye dönüşüyor asıl bunu sorgulamalıyız. Edebiyatın içimizdeki dedikodu açlığını yatıştırmak için icat edildiğini iddia edenler var ki bizler asla dedikodu sevmeyiz(!) ama itiraf edelim başkalarının hayatlarını okurken kendi hayatlarımızı temize çektiğimiz bir bakıma doğru.

En azından edebiyat yoluyla tanıştığımız kahramanların sorularıyla başlasak merak etmeye? Yazarın sorduğu sorular üzerinden kendimizi sınava çeksek mesela nasıl olur?

Evren başlangıçta koca bir toz bulutuydu, buradan başlayalım bence...

Yararlanılan Kaynaklar=

Sofie'nin Dünyası, Jostein Gaarder, Pan Yayıncılık

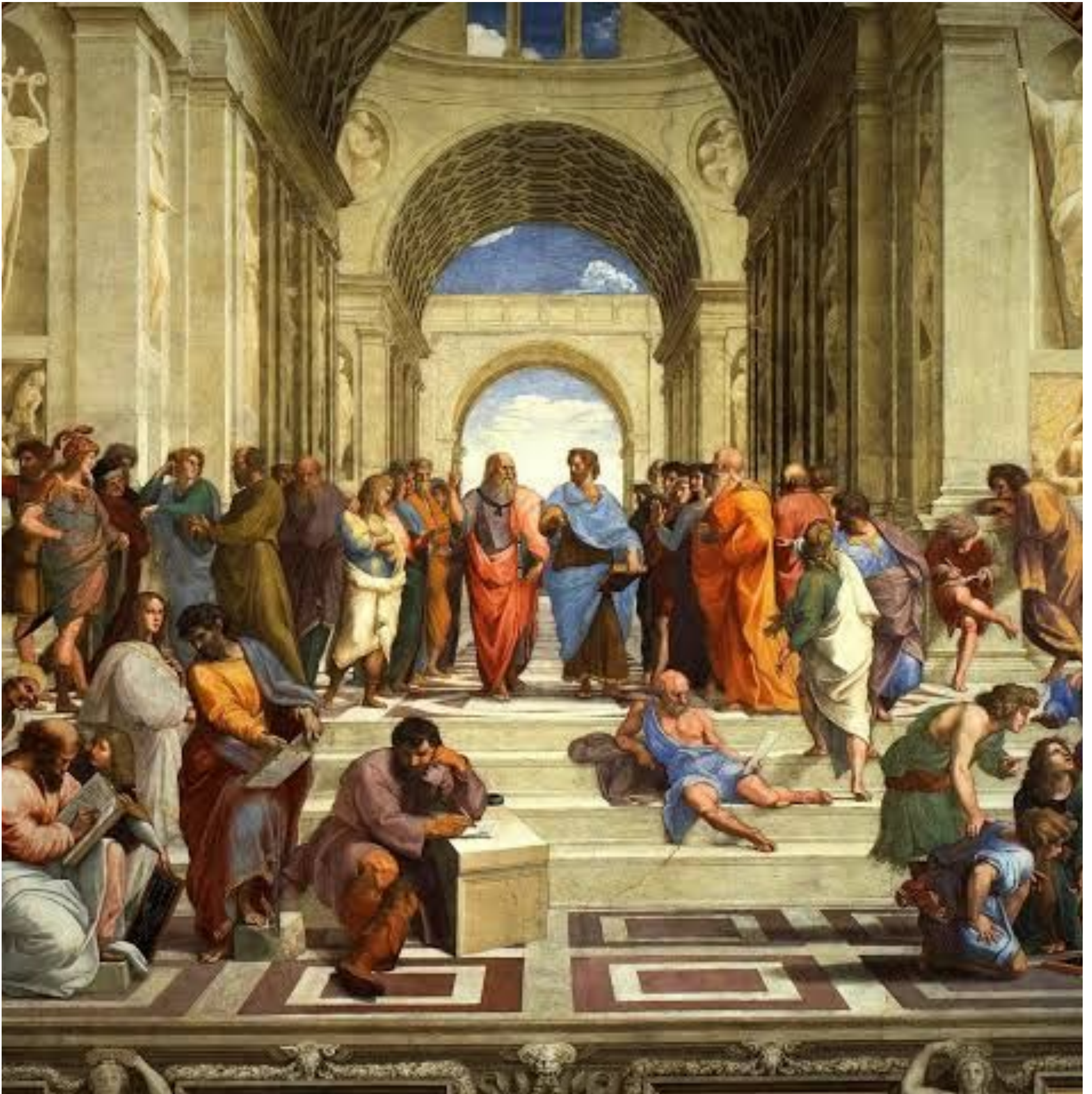
Anayurt Oteli, Yusuf Atılgan, Yapı Kredi Yayınları

Saatleri Ayarlama Enstitüsü, Ahmet Hamdi Tanpınar, Dergah Yayınları

İkiye Bölünen Vikont, Italo Calvino, Can Yayınları

Semerkant, Amin Maalouf, Yapı Kredi yayınları

Amok Koşucusu, Stefan Zweig, İndigo Kitap

M. Ersin Taşdemir **ÇIT ÇIKARMADAN**

Üç vakittir hiç hesapta tutmadığım
Bıçak yaralarımı sayıyorum
Dilimden, elimden, gözümde aldığım
Avuç içime sığmayan
Koca dört çizgi kadar...

Bir mezarda yatıyor
Gözlerim
Gökyüzünün menekşe renkli
Gecelerine asılı
Günlerin yaktığı düşler kadar...

Bir mültecinin ağır ağır ölmesi gibi
Gölgesinde kayboluyor yüzün
Saatler susuzluğa akar
Karanlık bedeninde yanar soluğum
Sözlerin yıktığı kentler kadar...

Bir rüzgâr ile çarpışıyorum, an sızım
Sonra bir duvar
Sonra kör bir yağmur düşüyor soluma
Küstah bir sabah ile karşılaşan
Kanayan dudaklarım kadar...

Yalnızım...

Yalnızsın...

Yalnız...

Handan Kılıç

Sırrımın Çiçeği (1995)

Pedro Almodóvar'ın yazıp yönettiği 1995 yapımı bir dram filmi olan "Sırrımın Çiçeği" 68. Akademi Ödülleri'nde Yabancı Dilde En İyi Film kategorisine İspanyol girişi olarak seçilmiştir.

Yönetmen bir söyleşisinde filme dair şunları söyler:

"Sırrımın çiçeği" kadınların, duygusal dünyalarındaki yalnızlığı üzerine bir film. Hangi sınıftan olursa olsun, ister çalışan ve iyi para kazanan eğitilmiş biri, isterse bir ev kadını, bu durum hepsi için aynıdır. Filmdeki yazar Leo karakteri de (Marisa Paredes) 'sevgi olmadan kurtuluş olmadığına' inanır ama 'sevgiyle de kurtuluş olamayacağını' bilmektedir. Senaryoyu yazarken filmde en merak ettiğim sahne kocanın karısını ziyarete geldiği sahneydi. Bu sahneyi çekmek için öylesine sabırsızlanıyordum ki... Filmin başrol oyuncusu Marisa Paredes kamera karşısında büyüyordu. Öyle sevgili ve samimiydi ki, sırf onun adına bile bu filmi yapmaktan mutluyum."

Bu film seçtiğim değil karşılaştığım filmlerden biri olarak yüzümde anlamlı bir gülümseme bıraktı izleyince. Yazar sancısını, kadın dünyasının inişli çıkışlı ruh hallerini, erkeklerin eşlerine karşı vurdumduymazlığını ve tabiatın boşluk kabul etmemesi nedeniyle bir başkasının kolayca burayı doldurabilmesini izlemek zevkliydi. İnsana dair olan her şey gibi duygular ve durum tespitleri evrensel olunca izleyiciyi hemen yakalar sanat eserleri. Filmler kadar kitaplar da böyledir.

Her ne kadar filmdeki yazarın kitabına itiraz eden editör, kitaplara talebin nedenlerini farklı açıklasa da insana dair olmayan izleyici ya da okuyucunun karakterlerinin yerine kendini koyamadığı hiçbir yapım toplumda karşılık bulmaz.

Yazarla editörün bu diyalogundan bir kısım şöyle:

“İnsanlar daha iyi bir dünyanın hayali için kitap alıyorlar. Varoştaki insanlar kimsenin hayal kurmasına yardımcı olamaz. Çünkü onlar zombiler gibidir. Kim işi hastanede hasta temizlemek olan birisi gibi olmak ister? Ya da kayınvalidesi bağırın, oğlu gay biri olmak ister? Ve siyahileri kim sever? Belki de delirdin!”

“Tabi ama gerçekler bunlar.”

“Evlerimizde yeterince gerçek var. Gerçekler televizyonda makbuldür.”

“Peki sonuçlarını görüyor musun?”

“Gerçekler yüzünden ülkemiz patlamak üzere. Gerçekler yasaklanmalı! Kontrata göre önümüzdeki üç yıl içinde beş aşk hikâyesi göndermen gerekiyor. Sosyal farkındalık yok. İstediyin kadar gayri meşru çocuk, zengin mahalleleri, bakanlar ama siyaset yok ve mutlu sonlar.”

“Artık aşk hikayesi yazamam.”

“Yirmi yıldır yazıyordun, birden mi değişti?”

“Bütün dünya birdenbire değişebilir.”

Dünya birdenbire değişir elbette ama burada yazarımızın görmek istemediği gerçekler var. Bazen insan sonuçlarını kabul etmeye hazır değildir ve bu nedenle kendini kandırmaya çalışır. Hayatında aşkın a'sı olmayan yazar, mahlas isim kullanarak istediği aşkları yazar ama yazdıklarını hakiki bulmadığından da bir başka mahlas isimle farklı bir gazeteye eleştiri yazarak kendi romanlarını eleştirir. Hâl böyledir ama edebi yönleriyle eleştirdiği kitapları peynir ekmek gibi satmaktadır ve bir başka editör bu kitaplara ve onu yazan kaleme hayrandır.

Yazarımızın kocası ise evdeki soğuk savaştan kaçmak için barış kuvvetlerine katılır ve yazarımız bu savaşın tek kurbanını kendi görür. Çünkü bir zamanlar derin bir aşk ve tutku yaşadığı adam yirmi dört saatliğine geldiği şehirde, “Sana bu kadar süre katlanamayacağım.” diyerek onu terk eder. Uzmanlığı çatışmalar üzerine olan bu komutan koca, “Sen savaşla mukayese bile edilemezsin,” diyerek gittiğinde yazarımız kendini “çanı olmayan bir inek gibi kaybolmuş” hisseder.

Taşraya, doğduğu yere döner. Orada ses ve sessizlik içinde iyileşmenin yollarını arar. Şehirdeyken kız kardeşinin yanına aldığı annelerini de son günlerini mutlu geçirsin diye memleketine getirmiştir aslında. Burada yaşlı kadınlar hep eşlerini kaybetmiştir. Birbirlerinde teselli bulan, sohbet edip el işleri yapan, gezen, gülen bu taşralı neşeli kadınlar yazarımıza, “Bir kadın kocasını kaybettiğinde ya da başka kadına kaptırdığında memleketine dönmeli, ateist bile olsa dua etmeli, komşularıyla vakit geçirmelidir.” der.

Bütün bunları yapan yazarımız da kendini aylar içinde toplar. İyileşmesinde ona âşık editör adamın ustalıkla ruhuna dokunan hayranlığı da rol oynar ve yazarımız Leo yeniden yazmaya başlar. Bir yazar için en büyük aşk da budur, yazmak.

Müzikleri de çok güzel olan bu yazar filminden son bir alıntı ile söze son verelim:

“Hayat bu, acımasız ama paradoksal. Tahmin edilemez ama adil.”
Gelen günlerin gidenlerden iyi, adil, merhametli olması temennisiyle iyi seyirler.

Şahin Yaylak KIRGIN

Mutsuzluk dönüyor kafamda
Kafam mutsuzlukla dönüyor
Bazılarını bazılarına
Bazı akşamları sana yazıyorum
Bir kuş gibi alıngandır yüreğim
Çoğunu kendime kazıyorum.

Pınar Polat GÖLGESİZ

Saatlere uzak bir gece yarısıydı. Usulca doğruldu yatağından. Kaç zamandır uyduğunu, hangi günün gecesi olduğunu anımsayamadı. Yatağın tam karşısında duran devasa dolabın aynasında kendini görmeye çalıştı. Ağaçtan kopan bir yaprak gibi kendisinden ayrılan gölgesine seslendi:

-Işığı yak!

Başka biri gibiydi aynada gördüğü. Gözleri bin yıllık yoldan gelmiş gibi yorgun, saçları öbek öbek toplanmış yağlı organlara benziyordu. Kekeleyerek, çok derinden gelen bir sesle sordu.

-Saat kaç?

Gölgesi her zamanki küstahlığıyla kollarını kavuşturmuş, alaylı bir gülümsemeyle ona bakıyordu:

-Sen zamana inanır mıydın Nilüfer?

-Saat kaç diye sordum!

Zamanla ne ilgisi var?

-Hatırlar mısın Nilüfer? dedi gölge odanın içinde dolaşırken. Seninle ben, çocukların ellerine tutuşturulan salça ekmek gibiydik... Eve yetişme zamanının şaşmaz dakikliği gibi. Ben yelkovan, sen akrep...

Nilüfer aynadan kendini izlemeye devam ediyordu.

-Ne saçmalıyorsun! Yıllardır seni kendimden uzak tutmaya çalışıyorum. Kimselere göstermiyorum ama sen, en zayıf anımda ortaya çıkıp, hep aynı beni korkutan, annemi anımsatan o gülümsemeyle alay eder gibi bakıyorsun.

Gölge kendinden emin, yatağın kıyılarına ilişti. Nilüfer'in yorgun gözlerinde yansımasını gördü. Saçlarını okşamak için ellerini uzattı.

-Belki de belki de beni kabul etmelisin. Tıpkı çocukluğundaki gibi. O zaman her şey daha kolaydı hatırlasana... Beni kendinden uzak tuttuğundan beridir, sonsuz bir zamansızlıkta gibisin. Beni sakladıkça sen kayboluyorsun.

-Seni en son nerede bıraktımdı sahi?

-Otuz yaşına girdiğin o yaz... Anne olmuşsun, gölgen ağır gelmişti.

-Işığı kapat!

-Saat kaç?

2. Tomris Uyar Öykü Yarışması

*Ben güzel şeyler duymak istiyorum demedim ki,
sesini duymak istiyorum o kadar.*

Tomris Uyar

Tema: Felaket

son başvuru tarihi : 10 Nisan

başvuru adresi : 2tomrisuyaroykuyarismasi@gmail.com

Seçici Kurul / Ön Jüri

Duygu Harmancı

Gülcan Aksoy

Asli Esmâ Karaca

Alkım Doğan

Erdal Taşkın

Jüri

Faruk Duman

Berna Durmaz

Zeynep Eşin

Nurhan Suerdem

Deniz Poyraz

ayrıkotu

YAZI-YORUM

FEDERASYON
DERGİSİ

2. Tomris Uyar Öykü Yarışması Tarih Değişikliği

31 Ocak 2023 tarihinde duyurusu yapılan 2. Tomris Uyar Öykü Yarışması'nın 10 Nisan 2023 olarak belirlenmiş son başvuru tarihinde ve ilişkili olarak sonuç açıklama, ödül töreni tarihlerinde güncellemeye gidilmiştir.

Son Başvuru Tarihi: 14 Temmuz 2023
Sonuç Açıklama Tarihi: 25 Ağustos 2023
Ödül Töreni: 10 Eylül 2023